

مکاتبات ابراهیم دهگان

چون مکاتبات مجموعه دارهای نسخ خطی - به ویژه آنها که در شهرستان‌ها می‌زیسته‌اند - حاوی اطلاعاتی است که در آینده کاربرد کتابشناسانه خواهد داشت، از دارندگان این گونه نامه‌ها انتظار می‌رود تصویر آنها را برای درج به «نامه بهارستان» ارسال دارند. این مدارک به تدریج که گردآوری شود فوایدی را در بر خواهد داشت. امیدواریم علاقه‌مندان به نسخه‌های خطی ما را همراهی کنند.

«نامه بهارستان»

در این شماره نامه‌هایی که از مرحوم ابراهیم دهگان (۱۲۶۸-۱۳۶۳) به استاد ایرج افشار و از دکتر فریدون آدمیت، پروفیسور هیوبرت دارک (Hubert Dark)، ایرانشناس نامی و مصحح کتاب سیاست نامه خواجه نظام الملک طوسی به ابراهیم دهگان در دست است به چاپ می‌رسد. پیش ازین هم اهم مطالب نامه‌های شادروان کرامت رعنا حسینی (۱۳۱۶-۱۳۸۰) را به آقای ایرج افشار در دفتر چهارم نامه بهارستان (۲۴۵-۲۴۸) به چاپ رسانده‌ایم. خوشبختانه تعدادی از نامه‌های مرحوم احمد گلچین معانی (۱۲۹۵-۱۳۷۹) به همایشان هم در مجله آینه میراث (س ۴، ش ۱، تابستان ۱۳۸۰، پیاپی ۱۳: ۴۷-۵۴) منتشر شده است. ضمناً فرصتی است که یادکردی از مرحوم دهگان بشود. ازین رونوشته آقای ایرج افشار را که به یادبود آن فقید سعید در مجله آینده (۱۳۶۳، س ۱۰: ۶۱۰-۶۱۲) نشر یافته است به اختصار آورده می‌شود. همچنین یادآوری شود نامه‌های دکتر آدمیت، پروفیسور دارک و آخرین عکس آن استاد فقید به لطف فرزند ایشان آقای محمد دهگان در اختیار دفتر مجله قرار گرفت. از ایشان سپاسگزاریم.

* * *

«پدرش غلامعلی نام داشت. خود در یادداشتی به مرحوم خانابا مشار نوشته بود که در آغاز جوانی «جزء زارعان قریه مرزجران اراک بود». در ایام جنگ جهانی اول جزو مهاجرین درآمد و از آن پس مدت دوازده سال در اراک به تحصیل در رشته علوم دینی پرداخت. سپس خدمت دبیری در وزارت فرهنگ را اختیار کرد و تاروگاز بازنشستگی در موطن خویش تاریخ و جغرافیا تدریس کرد. خدمت مهم دهگان به فرهنگ ایران کارهای تحقیقی او و نشر متون پیشینه است و با وجودی که در شهر اراک وسایل کافی چاپ نبود توانست چند کتاب ارزشمند به چاپ برساند...»

قدر آن مرحوم متأسفانه چنانکه باید شناخته نشد. مرحوم عباس اقبال و حبیب یغمایی به نوشته‌های او به چشم اعتنا می‌نگریستند و مقالاتش را با احترام چاپ می‌کردند. من سعادت آن داشتم که شش - هفت بار در اراک به دیدارش نائل شدم. نخستین بار با منوچهر ستوده بود که از بیابان‌های بیراهه تفرش به میغان و بعد به اراک رسیدیم و به خانه کشاده در دهگان وارد شدیم. ما را پذیرفت و شب و روزی ما را با گنجینه اسناد و کتب خطی خود مشغول داشت. حکایت‌ها برگفت و گوشه‌هایی از تاریخ آن منطقه را برایمان بیان کرد. خدایش غریق برکات بیکران خود کناد که مردی خوش سخن و دانشمند و تاریخ‌دان و مهمان‌نواز و محبت‌پیشه بود...»

تألیفات و تصحیحات ابراهیم دهگان:

تاریخ اراک. جلد اول. اراک، ۱۷۲ ص.	۱۳۲۹	(۱)
عباسنامه. از محمد طاهر قزوینی. اراک، ۳۵۳ ص (تاریخ شاه عباس دوم)	۱۳۲۹	(۲)
دیوان بابا طاهر. اراک، ۱۸۰ ص.	۱۳۳۰	(۳)
تاریخ اراک. جلد دوم. اراک، ۱۸۴ ص.	۱۳۳۰	(۴)
تاریخ ارمنستان. از موسی خورون. ترجمه آواسایان. نگارش ابراهیم دهگان. اراک، ۴۰ صفحه.	۱۳۳۱	(۵)
تاریخ صفویان (اقتباس از خلاصه‌التواریخ و تاریخ ملا کمال). اراک، ۲۰۰ ص.	۱۳۳۲	(۶)
تاریخ نو (ملخص) از سلطان یعقوب خان انجدانی معاصر عباس میرزا. (تالیف سال ۱۲۶۷). اراک، ۷۶ ص.	۱۳۳۲	(۷)
نور مبین (در تاریخ مهاجرت مؤلف) از حجة الاسلام نورالدین عراقی. ترجمه از عربی به فارسی با الحاقات توسط ابراهیم دهگان. اراک، ۱۲۶ ص.	۱۳۳۲	(۸)
تاریخ الدخانیه (با قرارداد رژی) از شیخ حسن کربلانی. به اهتمام ابراهیم دهگان. ۱۳۶ ص.	۱۳۳۳	(۹)
سازمان فرهنگ اراک و شرح حال ده تن از مردان نامی اراک. اراک، ۱۲۴ + ۷۲ ص.	۱۳۳۹	(۱۰)
گزارشنامه یا فقه اللغة اسامی امکنه. در مطلع کتاب گرجنامه یا تاریخ آستانه. اراک، ۳۸۶ ص.	۱۳۴۲	(۱۱)
کارنامه یا دو بخش دیگر از تاریخ اراک (تاریخ انجدان - سادات اسمعیلیه و فهرست وار وقایع شهرستان اراک از ۱۲۷۱ تا به عصر حاضر). اراک، ۳۲۳ ص.	۱۳۴۵	(۱۲)

الف - نامه های ابراهیم دهگان

- ۱ -

[۱۳]۴۴/۱۱۲۳

متصدی «فرهنگ ایران زمین»، دانشمند محترم جناب آقای دکتر افشار، دام ظلّه العالی نامه مورخه ۴۴/۱۷۱۸ آن جناب را زیارت نموده، از لطف و توجه شما تشکر حاصل است. مورد امریه (کتاب فقه اللغة در موضوع اسامی امکنه) به نشانی صندوق پستی آن جناب ارسال خواهد شد و اگر امریه دیگری می باشد اطاعت می گردد. ضمناً این جانب متهمی میل را در ارتباط با مجله شما (فرهنگ ایران زمین) داشتم. کتاب های تألیف شده، هر چه تألیف شده.

کمترین حدود سیصد جلد کتاب خطی و مقداری مرقعات در اختیار دارد. خیلی خیلی میل داشتم که در صورت تمایل امر فرموده اقدام به نشر آنها گردد. توضیحاً به نظر خود من چند تا کتاب غیر مطبوع از سری ادبیات و علوم تا به هیأت و نجوم و علوم متداوله در عصر مؤلف کتاب در اختیار است که اگر وسیله ای برای معرفی آنان پیدا شود بسیار بسیار بجا و به موقع خواهد بود. آیا در صورت تمایل مرقعاتی هم در اختیار است، به چه صورت فرستاده شود. هر چه هست خود شما باید تعیین فرمایید.

باز هم تذکر می دهد که متأسفم از اینکه کتبی که اقدام به چاپ آنها می شود قبلاً اعلام نمی کنید که از محیط هم استفاده شده و شاید نسخ بهتری پیدا شود. از جمله جلد هفتم روضة الصفا در اختیار این جانب است بیش از پانصد صفحه سی چهار بیتی است که معلوم می شود نویسنده کتاب بعداً کتاب خود را تلخیص و به نام جلد هفتم روضة الصفا انتشار داده است.

اگر میل مراوده داشته باشید امر فرموده در مکاتبات بعدی از نسخ عديم النظير يا نادر الوجود که در اختیار است با تفصیل به عرض خواهد رسید.

اراک - ابراهیم دهگان

[۱۳]۴۴/۱۲/۷

قربانت گردم

نامه مرقومه مورخه ۴۴/۱۲/۱ آن جناب موجب سرافرازی شد. از لطف شما نسبت به ارسال کتاب متشکرم. راجع به کتاب‌های قائم مقامی توضیحی خواسته بودید شرح آن کتاب و مؤلف به شرح زیر توضیح داده می‌شود:

آقای رضاقلی خان قائم مقامی از دانشجویان دارالفنون وارد به خدمت ژاندارمری و سمت مترجمی با موسیو دماره در جنگ بین الملل اوک در نواحی «غربی» بالاخره اسیر شدند. مدتی در مسکو و بعد از آزادی در خدمت نظام سربازی عمر خود را گذراند. یادداشت‌هایی از جنگ اول جهانی در اختیار داشتند. این یادداشت‌ها یا مستقیماً از موسیو دماره بوده و یا برای ایشان برداشته قابل نشر بود. بالاخره قسمتی از آن را انتشار دادند. اینک یک جلد از آن را تقدیم می‌دارد. امید است که کمکی به توضیح وقایع نموده باشد.

اما راجع به مرقعات و نسخ خطی. من دلم می‌خواست چند تا از مرقعات را فرستاده در صورت لیاقت در سلك مندرجات [فرهنگ] ایران زمین یعنی آن مجله وزین درج گردد.

اولین دفعه چند نامه از عباس میرزا است به فریدون میرزا یعنی فرزند و جانشین خود در آذربایجان. حالا چطور عکس بردارم که انعکاس آن آسان تر باشد نمی‌دانم. منوط به دستور شما است.

در اینجا یک سؤال دیگر هم پیش آمد. نامه‌ای در اختیار است که میرزا احمدی از طرف نادر، به اهالی بصره می‌نویسد. نامه، نامه بسیار خوبی است جز اینکه نمی‌دانم آیا در ردیف منشآت میرزا مهدی خان قرار گرفته و انتشار پیدا کرده است یا نه. اگر این نامه در اختیار نباشد حاوی نکاتی است که به لشکرکشی نادر و جنگ بصره و وقایع آن زمان کمک زیاد خواهد کرد.

باز سؤال دیگر آنکه کتابچه‌ای است به صورت عوامانه مشتمل در موضوع لشکرکشی خانی پاشا سردار احمد عارف پاشا در زمان فتنه افغان به نواحی اراک و قم. نویسنده میر محمدباقر نامی بوده.

جزئیات وقایع [را] ضبط کرده است، جز اینکه شعر او محکم نیست. من یک دفعه کتاب مزبور را منثور [کردم] و جهت موارد احتیاج خود در دست گرفتم. اگر صلاح بدانید کتاب مزبور را به عینه استنساخ و در اختیار گذاشته شود.

اراک - ابراهیم دهگان

* * *

[۱۳]۴۴/۱۲/۸

دانشمند متبحر آقای افشار

روز گذشته نامه از آن جناب مشعر بر وصول کتاب وقایع غرب ایران تقدیمی این جانب واصل، از اینکه مرقوم فرموده بودید کتاب اسامی امکنه یا فقه اللغه نرسیده است باعث انفعال گردید. من مورد امریه شما را در همان روز اول که گویا اول اسفند بود تقدیم داشتم و وسیله یک نفر از بستگان که در عراق بود فرستادم.

۱. منظور عراق عجم (اراک) است، نه عراق عرب.

چه شده که او رساننده است نمی‌دانم. به هر صورت کتاب فقه اللغة اسامی امکانه [را] به وسیله پست تقدیم می‌دارد. امید است مورد توجه آن جناب واقع گردیده در مواضع خطا راهنمایی فرمایند. من موقع نشر نامه [فرهنگ] ایران زمین را نمی‌دانم. در مواقع انتشار مقرر فرمایید از کتاب‌ها تا نامه‌هایی که در دست است به صورت بیان یا عکس یا رونوشت (هر چه مقرر فرمایند) برداشته و تقدیم گردد.

اراک - ابراهیم دهگان

ضمناً نسخه‌ای از کتاب قصص خاقان، تألیف ملا کمال، منجم دربار شاه عباس ثانی در اختیار است. قسمت صفوی آن را به چاپ رسانده است، اگر در اختیار ندارید تقدیم می‌گردد.

* * *

- ۴ -

[۱۳]۴۴/۱۲/۲۶

قربانت کردم

بافرا رسیدن نوروز باستانی مراتب ارادت خود را تکرراً تجدید و تبریکات خالصانه تقدیم، امید است آن ذات سامی برای سالیان متمادی در کنف حمایت حضرت باری بوده باشند. اما مزده تشریف‌فرمایی به عراق داده بودید. باید عرض کنم کلاه گوشه دهگان به آفتاب رسد/اگر که سایه بر سرش افکند (مضارع التزامی) چون تو دانشمند.

راستی یادم آمد شعری از مرحوم میرزا معصوم یعنی محیط فراهانی:

مرا خانه‌ای نیست در خورد دوست

بگو پا نهد دوست تا سر نهیم

در این خاک هر کس که پامی نهد

قدم بر سر چشم ما می‌نهد

علت تعلق به مصدوقه تسمع بالمعیدی بوده است. می‌ترسم که بیایید و از آمدن پشیمان گردید. یکی از دوستان چند جلد کتابی که داشتم بازدید می‌کرد در نتیجه گفت نه به درد دین می‌خورد و نه به درد دنیا. دستور فرموده بودید که یادداشت‌های میرمحمد باقر را استنساخ کرده بفرستم. باید عرض کنم کمال میل را دارم. اشعار میرمحمدباقر خیلی سست است ولی در معنی به شرح جزئیات واقعه پرداخته که نظیر آن در بین تاریخ‌نویسان ایران خیلی کم است.

«به سال غین و قاف و لام و وز هجرت گذشته بود ای اهل بصیرت به وقت طلوع آفتاب لشکر رومی از گردنه و فس سرازیر شد، الخ...» چون شعر یادم نبود مطلع کتاب را یادداشت کردم.

اما موضوع مرقعات، سابقاً عرض کردم چند قطعه (چهارده تا) از یادداشت‌های عباس میرزا خطاب فرزندش فریدون میرزا که در این هنگام به‌امیر نظامی میرزا تقی‌خان در آذربایجان بوده از راه هرات به پسر نوشته است. اکثراً خط خود عباس میرزا است مگر یکی که خط منشی اوست که شاید قائم مقام باشد. یکی از رُفاع موصوفه رقعته‌ای است که محمد شاه دستور شدت عمل در فتنه اصفهان گویا به حسام السلطنه می‌دهد.

همین طور رُفاع دیگر این مرقع از خانواده فریدون میرزا است. باز یادآور می‌شود که چند رقعته از

۲. کذا، ظاهراً سهو القلم به جای مطلب.

دوران صفویان در اختیار است. یکی دو تا از شاه اسماعیل و شاه طهماسب که اکثراً در موضوع مزار شیخ صفی‌الدین است، ملکی خریدند یا دستوری صادر کردند. به صورت اصل یا رونوشت عده‌ای مرقعات در اختیار کمترین است. آن قدری که من می‌توانم در اینجا وسیله فتوگرافی و عکس با دوربین فراهم است.

اینک به عنوان یادگار لطف آن جناب نسبت به فدوی و ارادت از راه مکاتبه این جناب به آن ناحیت دانش عکسی از ورقی از قرآن مقدس (آخرین صفحه سورة بقره) هدیه نروزی فدوی است. امید است که مطلوب واقع شود. این ورق گویا از قرآن‌های اولیه باشد. به جای اعراب نقطه‌های قرمز و در آخر صفحه عنوان سورة آل عمران قشنگ نقاشی شده است.

اراک - ابراهیم دهگان

* * *

- ۵ -

[۱۳]۴۵/۳/۲۱

قربانت گردم

از لطفی که به وسیله ارسال نامه فرموده تشکر حاصل است. ولی تاکنون کتابی که مرقوم فرموده بودید نرسیده است. انتظار می‌رود که تمام مجلدات (فهرست کتب خطی) کتاب مزبور را مرحمت فرمایند و وجه آن هر چه بفرمایند به وسیله پست تقدیم می‌شود.

چندی قبل یادداشت‌های میر محمدباقر را استنساخ و فرستادم، در صورت وصول، اگر جنبه مرغوبیتی^۳ دارد فبها و الا مسترد فرمایند.

من بعد از ملاقات یک ساعته آن جناب مقداری با مرقعات موجوده ور رفتم. قابل درج و انتشار است. خود بنده حدود ۱۰۲ نامه استنساخ کردم و به صورت کتاب در آورده‌ام (البته بدون عکس) که در صورت فرصت به نام نامه‌های تاریخی انتشار داده شود. خدا توفیق دهد. مثل اینکه از حضرت عالی و آن آقای رفیقان^۴ که راستی مرد فاضلی بود متأسفم که اسمش را یاد نگرفته‌ام شرحی از دیوان شکوه خواستم. آیا چاپ شده است یا خیر؟ مثل اینکه وقتی نداشته‌اید که بررسی بفرمایید.

یکی از کتب قابل انتشار خود را به شرح زیر آن کتاب شرح نصاب است که مؤلف در مقدمه آن می‌نویسد:

«این ضعیف نحیف بی بضاعت نظام بن کمال بن جمال بن حسام الهروی را وجد صحیح اسفل این ضعیف که مذکور است و معروف به ابن حسام اهتمام تمام می‌نمود که مشغول شدم به شرح نوشتن این کتاب، چون چاره نبود از اسعاف حاجات ایشان شروع کردم به تألیف شرحی که حاوی باشد حل مشکلات را...».

حاجی خلیفه گویا که این شرح را ندیده بوده است که مؤلف را کمال نوشته است. قدیم تر و بهترین شرح بر نصاب است. عبارات موجز و متقن سلیس و شاید به واسطه نزدیک بودن به عصر مؤلف و هم شهری بودن با وی از تمام ۳۰۰۰ شرح لغات را صحیح تر و با معنی توضیحات حقیقی نزدیک تر در شرح خود آورده باشد.

۳. اصل: مرغوبیتی.

۴. دکتر منوچهر ستوده.

به هر صورت کتابی که نزد من است بدون نقص با اوک و آخر صحیح و نسخه نسبتاً کهنه، جلد میثنی عادی در ۲۰۰ صفحه وزیری بدون توضیحات.

عرض دیگری ندارم جز اینکه می‌خواستم خواهش کنم علت نرسیدن مرحمتی را از پستخانه سؤال بفرمایید.

اراک - ابراهیم دهگان

* * *

- ۶ -

[۱۳]۴۵/۹/۳۰

قربانت گردم

نامه مورخه ۴۵/۹/۲۲ آن جناب واصل شد. از اظهار لطفی که فرموده تشکر حاصل است. دو روز قبل یک جلد تاریخ اراک (جلد سوم) و یک جلد حادثه رژی، تاریخ نو، تاریخ ارمنستان تقدیم گردید و از اینکه تاریخ اراک (دو جلد سابق) و کتاب نورمبین شرح مهاجرین جنگ بین الملل اول را در اختیار نداشتیم و نیز نتوانستیم تهیه کنم پوزش خواسته و جمله العذر عند کرام الناس مقبول را شفیق معاذیر آورده و مترصد یافتن آن می‌باشم. اگر دسترسی پیدا کردم که خوشوقت می‌گردم.

اما موضوع رساله حادثه تنباکو - این کتاب را شیخ حسن کربلایی نوشته. مرحوم اقبال در تقریظی^۵ که بر کتاب آقای ابراهیم تیموری نوشته بودند متوجه شده بودند که محتویات کتاب از شخصی است که خود در حادثه شرکت داشته. این کتاب در اختیار من بود و به چاپ رساندم. بعداً با محاذیف بی‌موردی به نام آقا شیخ رضای زنجانی چاپ شده است، واقعاً دنیای غریبی است که پای تجاوز حتی به شعر شاعر هم دراز شده و کتاب مؤلف را هم ربوده‌اند.

راجع به کتاب اراک یا کارنامه، دو جلدی به وسیله آقای میرخائف تقدیم داشتیم که ان شاء الله از طرف آن اداره خرج طبعی کمک گردیده. راستی ما در ولایت چه محاذیری داریم: مطبوعه درست نداریم، وضع صحافی خراب است، حروف عهد دقینوس و هزارها از این نوع. ما قابل ترحم هستیم و اگر با این وصف دست و پایی کردیم باید بارک الله بلندتری بشنویم ...

اما راجع به مکاتبات - من به مناسبت توجه اولیای امور به امر کتاب دو نامه از همین موضوع (موضوع کتاب) از نامه‌های [تاریخی خود استخراج و برای درج در آن نامه وزین ارسال و از پیشنهاد شما استقبال می‌نماید. نامه اول که زیر عدد نود و نه (۹۹) «کتاب نامه‌ها» درج شده راجع به مستمری قرآن نویس دوره شاه عباس کبیر است و نامه دوم در زیر عنوان «بیستمین نامه» به عنوان حق تألیف از طرف شاه عباس دوم در اختیار است که اینک هر دو استخراج و تقدیم می‌گردد.

اراک - ابراهیم دهگان

* * *

۵. اصل: تغریضی.

[۱۳]۴۵/۱۰/۱۱

قربانت گردم

چند روز قبل رقیمة شریفه زیارت شد. فرموده بودید که مجلّدی از نامه وزین «راهنمای کتاب» فرستادم. آن نامه هنوز نرسیده. خواهش می‌کنم اگر نفرستاده‌اند دستور فرمایید ارسال دارند. دو نامه که هر دو در موضوع کتاب و حقّ تألیف بوده از نامه‌های ادوار صفویان استخراج و ارسال گردید. ان شاء الله رسیده است. دو جلد کتاب از کارنامه مطبوعه سال جاری فرستادم که بلکه اداره انتشارات کمک طبعی نموده و بار سنگین ما را سبک کند. چه اقدامی فرموده‌اید. امید است که بذل لطف فرمایند و کتاب‌های نظیر کارنامه را هم به حساب آورده باشند.

راستی سابقاً شعر حادثه «وفس» و لشکرکشی خانی پاشا را فرستادم درج فرمودید. فرهنگ ایران زمین واصل شد. لطف فرمودید. نظیر این کتاب‌ها چند تایی هم در اختیار است اگر طالب باشند دستور فرموده که استخراج و ارسال می‌گردد.

عرض دیگری ندارم. امید است پیوسته موفق به نشر آثار علمی و اشاعه فرهنگ عمومی بوده و توفیقات آسمانی یار و مدد کارتان باشد.

اراک - ابراهیم دهگان

چند جلد کتاب خواسته بودید، آنچه داشتم تقدیم گردید، حتماً رسیده است. اگر از تاریخ اراک هم پیدا کردم تهیه و ارسال خواهد شد.

* * *

[۱۳]۵۲/۱۱/۲۷

قربانت گردم

نامه مورّخه ۱۷۳۱ آن جناب موجب مسرت و خوشحالی گردید. امید است موفق و منصور باشید. از درج مقاله «بازنامه» با تشکر صمیمانه آرزوی توفیق در راه اشاعه فرهنگ عمومی را جهت آن حضرت از خدای بزرگ می‌نمایم.

مجموعه‌ای از رسائل حروفیه از تألیفات خود فضل‌الله استرآبادی در ضمن چند جلد کتاب فدوی است. اگر فرصت انتشار و یا تعریف آن را داشته باشید مرقوم فرموده رونوشت یا مقاله در آن موضوع فرستاده شود تا لااقل کمک به امثال کُنمنت^۶ شده در راه شناسایی آن فرقه قدمی برداشته شود.

در موضوع چند قطعه از فرامین گذشتگان که در اختیار فدوی است به عرض می‌رساند که آنها سرمایه و افزار کار بنده است و در موقع خود خواه ناخواه در جایی ضبط و باقی خواهد ماند. از اینکه به فکر جمع و ضبط مآثر قدما یعنی مرآت تمدن و فرهنگ نیاکان این مرز و بوم هستید درخور تحسین و سزاوار آفرین بوده و خواهد بود.

دعاگو - دهگان

* * *

- ۹ -

[۱۳] ۶۳/۲۲۰

قربانت گردم

نامه مورخ ۶۳/۲۲۳ آن جناب مبنی بر تجدید طبع جزوات اول و دوم تاریخ اراک و فقه اللغة اسامی امکان^۷ زیارت و از لطف شما و جامعه فرهنگ دوستان که جناب عالی در صف مقدم آن قرار دارید تشکر می‌نمایم. حسب‌المعمول در تجدید طبع باید نظری ثانوی به مطالب انداخته اگر نقصی به نظر آید رفع و اگر اجمالی مشاهده گردد توضیح داده شود که ازین قسمت به واسطه کسالت معذورم. مع الوصف آنچه که مرقوم فرمودید مورد قبول است و چون سه کتاب مجلدات اول و دوم تاریخ اراک و فقه اللغة اسامی امکانه و در مطلع آن کر جنامه از جهت قطع و تحقیق مطالب فوق‌العاده به هم نزدیک می‌باشند درست هم این است که در یک جلد طبع شوند. قبلاً از زحماتی که تقبل فرموده‌اید تشکر می‌نمایم و توفیق شما را در راه اشاعه فرهنگ عمومی از خدای بزرگ خواهان است.

اراک - ابراهیم دهگان

* * *

ب - نامه های دوستان

- ۱۰ -

۱ مرداد ۱۳۴۷

دانشمند ارجمند محترم،

با تجدید مراتب اخلاص و ارادت مصدع می‌شوم. مدتی بود شرح حال میرزا تقی خان امیر کبیر را در دست تجدید نظر و تکمیل داشتم و قریباً زیر چاپ خواهد رفت. البته از نامه‌هایی که مرقوم داشته بودند با ذکر مأخذ آنها استفاده نمودم که ملاحظه خواهید فرمود. مطلبی را که خواستم استفسار نمایم راجع به میرزا محمد حسین فراهانی دبیرالملک است. چنانکه سرکار مسبوق می‌باشید این شخص منشی مخصوص میرزا تقی خان وزیر نظام در سفارت او به ارزنة الروم بوده است. صورت مجلس مذاکرات آن کنفرانس را قبلاً به دست آورده بودم و بر آن اساس فصل کاملی بر کتاب افزوده‌ام. به قراری که مرحوم خان ملک ساسانی به نگارنده اظهار داشتند نوادگان دختری مرحوم دبیرالملک (که بعدها وزیر رسایل خاصه ناصرالدین شاه و نیز وزیر داخله گردید) گویا در فراهان در ده جیریا و مهاجران و یا حدود آنها هنوز هستند.

تصور کردم شاید اسنادی از زمان مأموریت دبیرالملک نزد نوادگان آن مرحوم وجود داشته باشد یا احتمالاً^۸ شرح آن سفارت را نوشته. در عالم همکاری علمی و برای تکمیل زندگانی آن مرد عالی قدر تمنی دارم اگر وسیله‌ای برای تحقیق مطلبی که عرض کردم، در اختیار جناب عالی هست در این باره بازجویی و تفحص فرمایند. موجب مزید تشکر و امتنان بنده خواهد بود. از این زحمت پوزش می‌خواهم. حقیقت اینکه نه وسیله تحقیق دیگری داشتم و نه کسی را با احاطه سرکار محترم می‌شناختم که بتواند جواب وافی مرقوم دارد. بیش از این مصدع نمی‌شوم، سلامت و توفیق آن وجود محترم را صمیمانه آرزو مندم.

با تشکر صمیمی و اخلاص قلبی

فریدون آدمیت

۷. این نامه به خط فرزند برومند او (کوشا) است از تقریر پدر خود در ایام بیماری.
۸. قصد آن بود که توسط انتشارات علمی انجام شود ولی به سرانجامی نکشید.
۹. در اصل نامه «احتمالاً» آمده است.

- ۱۱ -

۷ تیر ۱۳۴۸

دانشمند محترم آقای ابراهیم دهگان

چند روز پیش این جانب به اراک آمدم به امید ملاقات از جناب عالی و حصول چند کتاب از انتشارات پرمایه شما ولی متأسفانه شما تشریف نداشتید اما با آقای داودی تماس یافتم و کتاب‌های عباس نامه و ماجرای آذربایجان را از ایشان خریدم ولی کتاب‌هایی که بیشتر لازم داشتم برای کتابخانه‌های دانشگاه کمبریج که فعلاً بنده آنجا موظف هستم یعنی تاریخ اراک تألیف جناب عالی و قرارداد رژی را آقای داودی نتوانست تهیه کند. خواهشمند است دو دوره کامل کتاب‌های مذکور به این جانب به نشانی فوق فرستاده شود که بسیار مدیون لطف شما می‌شوم. آقای داودی هم از دوازده کتاب دیگر که به‌اهتمام سرکار انتشار یافته اطلاع دادند و اگر ممکن شد همه یا بعضی از اینها را هم بفرستید باز هم بی‌نهایت متشکر می‌شوم و از لحاظ پرداخت مخارج هر وقت معلوم شد مبلغ آن چند است فوراً چک نوشته خدمت شما می‌رسانم.

با احترامات

هیوبرت دارک

* * *

- ۱۲ -

۴ آذر ۱۳۴۸

دانشمند محترم جناب آقای ابراهیم دهگان

سلام گرم عرض می‌کنم. بسیار خوشوقت‌ام به آگاهی شما برسانم که کتاب‌های پر ارزشی که توسط مهربانی و لطف سرکار و پسر جناب عالی به طرف بنده فرستاده شده بود اینجاریسیده به سلامت و یک دنیا از سخاوت شما متشکرم. این کتاب‌ها که بنده آنها را در قفسه خود و هم در کتابخانه دانشگاه قرار داده‌ام حتماً برای مطالعات و تحقیقات ما بی‌اندازه مفید خواهد بود. خیلی از زحمات‌هایی که شما و پسر شما در حق من کشیدید قدردانی می‌کنم. ضمناً چون موقع مسافرت به اراک به فیض دیدار شما نائل نشدم بسیار خوشوقت شدم عکس سرکار را در مجله راهنمای کتاب ببینم.

چنانکه از نامه پسر شما فهمیدم شما بیشتر مایل هستید که در پرداخت قیمت کتاب‌های مزبور از کتاب‌های فارسی که در انگلستان به چاپ رسیده باشند به طرف شما بفرستم. بنابراین، به خوشی هر چه تمام‌تر چند کتاب انتخاب کرده به آدرس شما می‌فرستم. البته تا چند هفته دیگر شاید نمی‌توانم به پست بیندازم که تهیه آنها کمی طول می‌کشد. به‌طور حتم هر چه زودتر خواهم فرست. امیدوارم که قبول بیفتد. دفعه دیگر که به ایران آمدم امیدوارم افتخار زیارت شما را خواهم داشت.

با احترامات فائقه

هیوبرت دارک

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

و قزوین

شماره ۱۱۶۸
تاریخ ۱۳۹۷
پرست

وراث محترم‌ها دروایان ابراهیم‌دهگان

با اهداء سلام و تحیت

بدینوسیله از عمل خدا پسندان شما در برابر اهداء ذخائر
ارزشمند و کتب نفیس و خطی به کتابخانه عمومی راک که یقیناً
اشارات ارزنده‌ای در تعالی فرهنگ و نقویت و گسترش کتابخانه‌های
عمومی بدنبال داشته و تشویق و ترغیب سایر هموطنان را به این
امر خیر موجب خواهد شد تشکر و قدردانی می‌شود. خداوند متعال
به همه فرهنگدوستان و خدمتگزاران اسلام و انقلاب اسلامی
توفیق عنایت فرماید.

۱۳۹۷/۰۹
سید محمد خاتمی

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی